

ŞARK DÜNYA GÖRÜŞÜNE GÖRE KUTSAL SAYILARIN OLUŞUMU

Metin ÖZARSLAN*
Mukhıdın SALKYNBAEV**
Rauan DOSSYMBEKOVA***

Öz

Bu çalışmada Kazakça ve Çincedeki numeroloji, Şark milletlerinin sayı kültürünün oluşum tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Kazakça ve Çincedeki 1, 3, 7, 9 sayılarının oluşumuna, özelliklerine, kutsallığına, bilişsel sıfatına halklar arasındaki genel doğu düşüncesine uygun ortak öğeler üzerinde durulmuştur. Sayıları da asırlardır komşu olarak yaşayan ve kültürel ilişkileri bulunan iki milletin dünya görüşünde, felsefesinde, kültüründe bu türden ortaklıkların tabii delili olarak görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Numeroloji Kazakça, Çince, Sayı, İnanç, Dünya Görüşü, Kültürel Ortaklık.

Abstract

The Formation of Sacred Numbers According to Eastern Worldview

This study gives information about the Kazak and Chinese numerology, and the history of numeric system in Eastern cultures. The focus of the study is on the development of the numbers 1,3,7,9 in Kazak and Chinese numeric system, their characteristics, spiritual connotations and cognitive nature, as well as their common features in compliance with the general Eastern thought. It is possible to view the similar characteristics of these numbers as evidence for the partnership between these two century-long neighbouring countries in terms of their worldview, philosophy, culture.

Keywords: Numerology, Kazak language, Chinese, numeric system, religion, worldview, cultural partnership .

Gizemli sırların, bilinmeyen dünyaların oluşumunu araştırırsak, bu gizemlerin muhtevasını, anlamını, tarihini ve bilişsel özelliğini yeterince

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Türkiye

** Doç. Dr. El-Farabi Üniversitesi, Doğu Araştırmaları Fakültesi Öğretim Üyesi Kazakistan

*** El-Farabi Üniversitesi, 2. Sınıf Doktora Öğrencisi Kazakistan

anlayamadığımız malumdur. Araştırdığımız konunun temel amacına ulaşmak için konuyla ilgili olarak ilk düşünürlerin görüşlerine, onların dünya anlayışlarına ve oluşturdukları akımlara bakmamız ve bütün bunların kutsal sayıların oluşmasındaki etkisinden söze başlamamız gerekir. Çünkü her halkın dünya görüşünü o halkın ilk düşünürlerinin oluşturmuş olduğu akımlara bakarak anlayabiliriz.

Kazakçadaki “kiye” kelimesinin anlamına bakacak olursak bu kelimenin halk mimarlarının fikri, düşüncelerinin bir ürünü olduğunu görürüz. İlk insanların inançlarında, kendilerini yaratan ve her şeyin bir sahibi olan kutsal bir varlığın bulunduğu görülmektedir. Onlara göre gözle görülmeyen bu kutsal varlık(lar)ın olağanüstü güçleri ve sihirleri vardır. Hayattaki oluşumlar bu kutsallık vasıtasıyla birbirine etki etmektedir. Onlar tabiatın sırlarını anlayamadıkları için tabiattaki değişikliklere korkuyla bakmış, bunların tamamının gizemli bir varlığın gücüyle gerçekleştiğini düşünmüşlerdir. Bu yüzden de ilk insanlar da tabiatın gücüne, dolayısıyla tabiata tapma anlayışı hâkim olmuştur. Toplumların ilk oluşumlarını araştıran bilim adamlarından, Y. Semenov, [1, 248], V. Lyubin [2, 40], Y. Roginskiy [3, 173], N. Biçurin’in [4, 49] çalışmalarına baktığımızda; taş devrinin düşünürlerinin, toplumu şekillendirerek, bireyleri bir araya getirip birlikte yaşamalarını sağladıkları görülmektedir. Bununla birlikte onların etkisiyle toplumdaki bireylerin birbiriyle olan ilişkilerinde, bir yaratıcıya olan inancın, iyilik ve kötülük gibi inanışların da zamanla şekillendiği bilinmektedir.

“Kutsal ve kutsallık” kavramları avcılıkla uğraşan avcılarının zihninde de yer etmektedir. Onlar her bir şeyin oluşumunda bir sebep olduğunu düşünmüşlerdir. “Kutsalın”ın gücüyle kendi hayatlarını, geçimlerini idame ettirmek istedikleri gözükmektedir. Bu insanların inancına göre; meyve veren ağaçlara ya da kendilerine faydalı olan hayvanlara iyi niyetle yaklaşım korunması, saygı gösterilmesi, Kutsal’ın rızasını kazanmak ve akabinde de Kutsal’ın bereketini kazanmak temel gayeleriydi. Avcılar ava çıktıklarında kendileriyle beraber kutsal söz/duaları bilen din adamlarını yanlarında götürürlerdi. Bunu nedeni ise kötü güçlerden korunmaktır.

İlk çağ insanları güneş ve ayı da kutsal olarak görmüşler, Güneş ve ayın dünyaya hükmettiğine inanmışlardır. Bu nedenle özellikle avcılıkla geçinen toplumlarda Ay ve Güneşin gücünü kendilerine çekmek ve onların avlarında güç/yardım vermesini isteyerek, ay ve güneş için kurbanlar ve adaklar adanmışlardır.

Güneş ve ayın yanında ilk çağ insanları yeryüzüne de tapmışlardır. Yerin kendilerinin, gökyüzünün ise doğaüstü güçlerin mekânı olarak

düşünmüşlerdir. Onlara göre gökteki güneş, ay ve yıldızlar yerdeki hayatı, insanların hareketlerini gözlemlemektedirler. Bu tür inançların ilk çağ insanların folklorunun oluşmasında etkili olduğu ilim dünyasınca bilinmektedir. [4, 10]. Demek ki tabiatın ya da yaratıcı güç sahiplerine ithaf edilen ritüeller ve ithaflar duaları oluşturmuş, doğaüstü güçlerin cezalandırmalarından da bu şekilde korunmaya çalışmışlardır. Bu inanışa sahip olanlar, farklı inançta ya da inançsız olanların da bundan zarar göreceklarine inanmışlardır.

Sayılarla yüklenen kutsallığın oluşmasında bir diğer unsur ise inanç sistemleri yani dinlerdir. Budizm, Zerdüştlük, Manihaizm, Hıristiyanlık ve İslam dini misyonerler vasıtasıyla Orta Asya'da yayılan başlıca dinlerdir. Hintlilerde Veda, Zerdüştlerde Avesta, Musevilerde Tevrat, Hıristiyanlarda İncil ve Müslümanlarda Kuran gibi kutsal kitaplar vardır. Bu kitaplarda Yaratıcı güç hakkında, onun elçileri hakkında kıssalar, öbür dünyadaki hayat, cennet cehennem, melekler ve şeytanlar hakkında hikâyeler, Yaratıcının dünyayı, yeri, insanı, hayvanları ve bitkileri nasıl yarattığı anlatılmaktadır. Bu kitaplara göre insan toprak ve sudan, cin hava ve ateşten yaratılmıştır. İnsanoğlunun dünyanın yaratılışı ile ilgili sırları, hayal ürünü masalları, inançları ve buna benzer değerleri manevî kültürün bir mirası olarak bıraktığı bilinmektedir. Manevî kültürün direğinin din olduğunu düşünürsek, dinin temelinde de dünya görüşü vardır. Manevi kültür ise her halkın dünya görüşüne göre farklılıklar göstererek gelişir.

İnsanlar gelişirken kendi düşüncelerini işaretle, hareketle anlatmaya başlayıp çeşitli sesleri oluşturarak heceleri zamanla da sözcükleri meydana getirmişlerdir. Zamanla insanların hayatları güçleştikçe, karmaşıklaştıkça insanların düşünceleri de değişmeye başladı. Birbiriyle etkileşime girip çeşitli eşyaları isimlendirmeye başladı. Bunun sonucunda insanların düşüncesinde sayı sistemi oluştu. Böylece sayıların ilk işaretleri oluştu diyebiliriz. Mesela 1 sayısının ilk anlamı günümüzdeki kullanımındaki gibi 1 değil, “bir el”, “sağ el” anlamlarına gelmektedir. 2 sayısının anlamı “İki kol”, “İki göz”, “Kuşun iki kanadı”, “Tekenin iki boynuzu” gibi [7, 110]. Buna bakarak insanlar sayıları kendilerinin bildiği şeylere göre kabul edip, parmakla saymayı çıkarmıştır. Birinci bir elin beş parmağı ondan sonra da iki elin on parmağıyla saymaya başlamıştır. On sayısı yetişmeyince ayak parmaklarını buna dâhil etmişlerdir. Böylece 20 sayısına ulaşmışlardır.

Sayıların eski devirlerde nasıl adlandırıldığını çeşitli halkların dillerinde muhafaza edilen eski kelimelerden öğrenebiliriz. Mesela Çincedeki “İki” kelimesi “pu, ıar” “İki kulak”, “İki diş” anlamında, Hintçedeki “İki” sayısı “Göz” kelimesiyle anlatılmaktadır. [8, 115].

Sayıları araştıran bu ilme numaroloji diyoruz. Numaroloji son zamanlarda önem kazanmaya başlandı. Eski Hint, Babil, Mısır halkları sayının gizli sırrını bilen daha doğrusu numarolojiyi çok iyi bilmekteydiler. Bazı ilmî bilgilere baktığımızda sayının kendine has bir dili, şekillenmiş bir kuralı vardır. İlk kitaplarda her bir harf sayıyla verilmiştir. Kelimelerin ilk olarak sayılarla yazıldığı söylenmektedir. Zaman değiştikçe sayıların anlamları şekillenmiştir. Sayıların bilişsel özellikleri kuşaktan kuşağa aktarılarak miras haline dönüşmüştür.

Kazaklarda ve başka halklarda sayı kültürüyle alakalı masallar, halk inanışları oldukça fazladır. Kutsal sayılar halkların ruh dünyasının içerisinde kutsal bir yere sahiptir. Bu sayıların başında 3, 7, 9 ve 40 sayıları gelmektedir. İnsanoğlunun yaratılışından günümüze kadar bu sayılar bir çok evrim geçirmişler ve geçirmeye de devam etmektedirler.

Kazak edebiyatına yansıyan kutsal sayıları özelliklerine göre ikiye ayırabiliriz. Birincisi eskiden beri var olan Kazaklara has olan sayılar, ikincisi ise çeşitli tarihî olayların tesiriyle oluşan ve gelişen, bir çok halkın ortak malı olan yabancı kaynaklı sayılardır. Ortak kaynaklı sayıları da, dışarıdan alınan ve aynı dili konuştuğu halde farklı coğrafyalarda farklı şekillerde yaşayan toplumlar arasındaki kültürel değişim sonucu alınan sayılar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bu tasnifin içerisinde Çin, Hint, Arap, Fars, Yunan, Roma, Afrika halklarının dünya görüşlerini de alabiliriz. Çünkü bilim dünyasındaki varsayımlara göre Türk Kağanlığına (Göktürk Devleti) giren halkların ekseriyeti Sakalar ile Hunlardan meydana gelmiştir. MÖ 4. yüzyılın başından MS 4. Yüzyılın ilk yarısına kadar Hunlar etkileyici büyük bir devlet kurmuşlardır. Hunlar kurmuş oldukları bu devletle dört asırdan fazla Çin devletiyle savaşmış ve sonunda MÖ 109 yılında Han(Çin hanedanı) İmparatorluğu'nu kendine bağlamıştır [5, 6]. Bununla beraber Kıpçaklar; doğuda Altaylardan, batıda da Macaristan'a kadar olan bir bölgeyi vatan edinmişlerdir. Mısır, Hindistan gibi uzak diyarların yanı sıra Çin, Kafkas halklarıyla da çok sıkı ilişkiler kurmuşlardır. [6, 208]. Buradan da anlaşılıyor ki, komşu halklar arasındaki kültürel, siyasî ve ekonomik ilişkilerin edebî dili etkilemesi, bunun sonucunda da ortak motiflerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Peri, dev, kocakarı, yedi başlı ejderha gibi kahramanlar bir tek Kazaklarda değil, Eski Hint, Yunan, Arap ve Farsların halk edebiyatlarında da yer almaktadır.

Örneğin “Yedi” sayısına bakacak olursak bu sayının bir çok halkın edebiyatında kutsal bir sayı olarak yer aldığını görürüz. Doğu halklarının hikâyelerinde yedi başlı canavarlar, yedi başlı ejderhalar, uzak seferlere çıktığında yedi gün yedi gece süren seyahatler, yedi kat gökyüzü, yedi kat yerin altı gibi ifadelerin olduğunu bilmekteyiz. Bu kavramların geçtiği

eserlerde başkahramanın veya kahramanların yedi şehri alması, yedi gölden geçmesi, yedi beli aşması gibi motifler ise Kazaklarda da Çinlilerde oldukça sık görülmektedir. Birçok halk “Yedi” sayısını atasözlerine de yansımıştır. Bengalce “Yedi defa vurup sinek öldürdüm”, Gürcüce “Yedi defa bakıp bir kez kılıç salla” ya da “İnsanın kendi kendine yaptığı kötülüğü yedi şeytan yapamaz”, Farsça “Yedi divane bir döşeğe sığıdı, iki ihtiyar bir halka sığıp oturamadı”, Japonca “İnsanı tanımak istersen onu yedi defa sına”, Çince si ba huo: “Yedi defa ölüp sekiz defa canlı kalmak”... gibi çeşitli örnekler görünürken, Kazaklarda da “Yedi atasını bilmeyen köksüz”, “Yerde yedi tavşan bulmuş gibi”, bu atasözlerinden sadece birkaçıdır.

Kutsal sayılar, Kazak halk masallarında, epik şiirlerde oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadır. Kazak destanları, boy sisteminin yerine feodal ataerki toplumsal biçiminin gelmesiyle, siyasi sosyal değişimlerle birlikte çeşitli tarihi değişimleri yaşamıştır. Toplumun gelişmesi için çeşitli aşamalarda insanoğlunun dünya görüşüyle ilgili kutsal düşünceler, güçlü imgeler, gerçek hayatta yaşanmış olağan üstü hadiseler destanlarda anlatılmıştır. Eski destanlar, halkın; inancını, örfünü, âdetini, eski mitlerini, mitolojisini, başından geçirdiği hadiselerini, siyasi sosyal durumlarını yansıtmaktadır. Bu düşüncelerin izlerini eski devirlerden bize ulaşan piktografilerle petrogliflerden görebiliyoruz. Eski eşyaların tarihini araştırırsak, Kazak halkının da asırlık felsefesini, tefekkürünü hayat tecrübesini, tabiat hakkındaki düşüncelerini çözebiliriz. Kazak halkının yaratılış sırrını, tılsımlı dünyasını tanımak, öğrenmek istersek; bu dünyanın, Kazakların örf âdetlerinde muhafaza edildiğini görürüz.

Örneğin, Kazakların örf âdetlerine göre yeni gelen gelini önce kayınbabasının evine götürürler. Kara çadırın eşiğinden sağ ayağıyla girdikten sonra gelin dizlerini büküp üç kez eğilip selam verir. Üç kez eğilme eski devirlerdeki gibi gökyüzünün sahibi güneşe, âlemin sahibi yere, yer altı dünyasının sahiplerine, öbür dünyadaki atalar ruhuna hürmet etmenin bir gereği olarak meydana çıktığı düşünülmektedir. Bu inaniş damat gelirken de yapılmaktadır. Damat atalar ruhuna, ateşe ve yağa ithaf ederek üç kez eğilip tazim eder. Köydeki ulu nineler ona ateşe yağ döktürür. Ulu nineler; damat lap diye yere düştükten sonra ateşin üstüne üç defa avucunu tutup ilkini damadın alnının ortasına ikincisini gövdesine sonuncusunu yani üçüncüsünü ise damadın koluna ve ayağına değdirerek bu ayini tamamlarlar. Ninelerin, damadın alnının ortasına avuçlarını değdirmeleri; damadın güneşe, gövdesine değdirmeleri yere, ayağına değdirmeleri yer altı dünyasının ruhlarına hürmet etmesi anlamına gelmektedir. Bu atalarımızın eski inanişlerinin günümüze yansımalarıdır. Bununla alakalı üç sayısı

alakalı oluşan inanışlar ve örf âdetler sadece Kazaklarda değil başka halklarda da vardır.

Tek bir Tanrıya tapınan Kazaklar tabiatın sırlarını araştırmıştır. Uzun araştırmaların neticesinde başka halklar gibi kendilerini kuşatan inançlar hakkında kendi dünya görüşlerini oluşturmuşlardır. Kazaklar birçok şeyi sahip oldukları evcil hayvanların özelliklerine bakarak öğrenmiştir. Geçimini hayvancılıkla sağlamış, bir yılı üçe, yediye, dokuza ve on ikiye bölmüştür. Bir yılı dörde bölüp göstermiş ve buna “dört toksan” demiştir. İlk toksana “Jas toksan” demiştir ki buna bahar ayları girmektedir. Güz aylarına “Terme toksan”, kış aylarına “Kıs toksan” demiş, yılın dört mevsiminde hayvanların yayılmasının özelliklerini hatırlayıp, yazın yaylaya, kışın kışlağa, baharda (kökteve) meraya, günde güzlemeye göçmüştür. Dünyayı dörde bölen atalarımız insanın da hayatını dörde bölmüştür.

Gök Tanrı inancından sonra İslamiyet’i benimseyen Kazaklarda 1, 3, 4, 7 sayılarının ayrı bir öneme sahip olduğunu görmekteyiz. İslam dinine göre yaratan Allah birdir. Bu yüzden “Bir” sayısını Müslümanlar Allah’ın adı olarak düşünmektedirler. Dinin direği olan şehirler Mekke, Medine ve Kudüs’tür. Bu yüzden “3” sayısının özel bir anlamı olsa gerek. Allah 6 günde dünyayı yarattı ve 7. günde isim verdi. 7 gün, 3 dinin direği, 4 melek, 4 halife, 4 mezhep, 4 kitabın da sıfatları hepsi kendine hastır. Hz. Ali’nin yedi özel sıfatı vardır. Tasavvufta şeriat, marifet, tarikat, hakikat gibi dört yol vardır. Yer ve gök yedi kattan oluşmaktadır. Bir haftada 7 gün vardır. Aydınlık yer bir saniyede 7 defa dönmektedir. Güneşten çıkan ak şulelerin ışınları da yedidir. İnsanoğlundan başka bütün canlıların vücuduyla başı arasındaki boyun omurgaları boğumları da yedidir. Kuran-ı Kerim 7 ayetle başlamaktadır ve 7. asırda nâzil olmuştur.

Kazakların halk edebiyatında, yazılı edebiyatında örflerinde, âdetlerinde ve dünya görüşlerinde “7” sayısına oldukça sık rastlanmaktadır. Yedi sayısının bu kadar sık kullanılıyor olmasının iki sebebi vardır. Birincisi komşu ve uzaktaki halklardan alınan inanışlar, ikincisi inanç sistemlerinden (Gök Tanrı, şamanizm gibi) miras kalan atalarımızın inanışlarıdır.

Kazakların tarih sahnesine çıkışmasından önce de Fars ve Saka boyları ile siyasi ve kültürel ilişkilerinin olduğu tarihi belgeler aracılığıyla bilinmektedir. Bu ilişkilerin neticesinde İran Zerdüştlüğü Kazak topraklarına VI-VII. asırlarda Soğdlar tarafından getirilmiştir. Çin kaynaklarına göre MÖ 2. yüzyılda Kazakistan’ın güneyinde Budizm dininin Kanglı boyunun içinde yayılmıştır. Bununla birlikte ise 7 sayısının komşu Çin medeniyetinin etkisiyle daha da güçlendiği ve yaygınlaştığı görüşü yaygındır. “7” sayısının özelliği ve kutsallığıyla ilgili araştırma yapan Çinli Van ki şu sonuca

varmıştır: “Sanskrit, Çin ve Tangut dilindeki Buda dininin kitaplarını Uygur diline tercüme edilirken, Hint medeniyetinin yedi gizemli özelliği de dâhil edilmiştir. Kısacası, Farsların Zerdüştlük dini, Hintlilerin Buda dini ve Müslümanların İslam dini Doğu Türkistan’daki Türkî dilleri konuşan halklara dağılmış, sihirli yedi sayısı da yoktan var edilmiştir. Böylece Türkî dilleri konuşan halkların kültüründe bu suni kutsallık yer edinmiştir. [9, 53].

Örnek verdiğimiz tarihi kaynaklara bakarsak “7” sayısına kutsallık verilmesinin sadece bir halkla alakalı olmadığını birçok halkın etkileşiminden meydana geldiğini görüyoruz. Bu yüzden dünyanın dört bir tarafına yayılmış halkların kültüründe ortak dünya görüşlerinde ortak düşüncelerin olmasını doğal bir oluşum olarak görmek gerekmektedir.

Kazakların ve Çinlilerin dünya görüşünde ortak yer bulan “7” sayısı ile ilgili şu örnekler bakabiliriz: Örneğin bebek dünyaya geldikten sonraki yedinci gün bebeğin dünyaya gelişinin kutlanması ve beşik toyunun yapılmasını eski bir gelenektir. Bununla alakalı olarak “Beşikteki bebek deri değiştirecek”, gibi bir inanış da vardır. Bu toyda bebeğin beşiğine yedi türlü eşya konulması da bu etkileşimin bir sonucudur. Bununla beraber bebek yedi aylık olduktan sonra annesi oğluna yavaş yavaş süt, pişirilmiş et gibi yemekler vermeye başlar. Kazak örf ve âdetlerine göre her çocuk genellikle 7 yaşında bazen 5 veya 9 yaşında sünnet ettirilmektedir. Kazaklarda “Üç yılda kan değişir yedi yılda vücut değişir”, sözü vardır. Bu sözün arkasında ise çocuğun yedi yaşına girmesiyle beraber; aklının, zihninin, mizacının biyolojik olarak yavaş yavaş şekillenmesi gerçeği vardır. Bu durum bir hayat tecrübesinin örneğidir. Bu hayat tecrübesi vasıtasıyla “Yedi yaş büyümüş yaş” diye de başka bir söylemin oluştuğunu görmekteyiz. Son zamanlardaki araştırmalara baktığımızda yedi yaşına kadar ana dilinde konuşan çocuk ana dilini hiçbir zaman unutmazmış. “Yedi yaşına gelene kadar yerden dayak yersin”, diyerek çocuğun yedi yaşına gelene kadar yere düşse kalka büyüyeceğini, yaramazlık yapacağını normal bir durum olarak kabul etmişlerdir. Bununla birlikte “Yedi atasını bilmeyen köksüz”, denmesi ve çocuğun yedi yaşına gelene kadar yedi atasının isimlerinin çocuğun kulağına söylenmesi de boşuna değildir.

Yedi sayısının farklı kullanımlarını diğer halklarda da görmekteyiz. Örneğin Fars kökenli dilleri konuşan halklarda da 7 sayısı ile ilgili Nevruz geleneklerine rastlanmaktadır. Bu halklar, nevrüz kutlamalarında yere büyük ateşler yakıp, ateşe yağ koyup, yere yeni ekilmiş yedi taneye (tahıl tohumuna) bakarak ekinin nasıl olacağını tahmin etmeye çalışırlardı. Arapların istilasına kadar İran halkı Nevruz günü güneşin baş harfiyle başlayan yedi gıda/eşyayı sofraya koyarlardı.

Ayrıca eski Türk boylarında Nevruz Bayramı yedi gün olarak kutlamaktaydı. Nevruz ve yeni yıl bayramlarında yapılan çeşitli merasimler Kazaklarda da vardır. Kazaklar altı gün sadaka verdikten sonra, yedinci gün cambı (At üstünde oynanan Kazak milli oyunu) oyununu oynamaktadırlar. Bu güzel günde yedi çeşit Nevruz aşısı pişirilip sofraya yedi çeşit yemek koyma âdeti günümüze kadar muhafaza edilmiştir.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz örneklerin yanı sıra Kazaklar'da sıkça kullanılan ve başlıca yedi sayısına yüklenen imgelerin başında şunlar gelmektedir;

Yedi ata: kan, nesil. Merkez gökyüzünün ve yeryüzünün sahibi.

Yedi haydut (büyük ayı yıldızı): Tanrı sıcaklık ve aydınlığın kaynağı.

Yedi Şelpek (boğum): (kötü düş görüldüğünde komşulara dağıtılmak üzere yağda kızartılan bir hamur yemeği) güç veren yemek.

Yedi gün: zaman. Tanrının insana verdiği ömür.

Yedi kat yer: insanın ömür sürdüğü yer.

Yedi hazine: Tanrının kuluna verdiği değer.

Yedi yargı: İnsan ömrüne yön veren başlıca yedi yasa.

Kutsal sayıların arasına 9 sayısını da alabiliriz. Bu sayının kökeniyle ilgili çeşitli eserlerde bazı fikirler dile getirilmiştir. Bunların bazıları;

“Araplar dokuz sayısını kutsal saymışlardır, bu yüzden bu kutsallık Kazaklara İslamiyet geldikten sonra girmiştir,” denilmektedir.[10, 25].

Tarihçi Kurbanğali Halid: “Hanlık dokuz nesle bölündüğünde, on dördüncü nesle geldiğinde han ilan edilmek için dokuz yıldız ile dokuz atayı geçmek şartı olduğunu” söylemektedir. Demek ki kim padişah olursa dokuz atayı dikkate almakta dokuz atasının mutlaka devleti yönetmesi gerekmektedir. [11, 242].

İkinci kaynağa baktığımızda Kazakların arasında dokuz sayısının yaygınlaşmasında Arapların tesiri olduğunu iddia eden görüşü dayanaksız bir görüş olarak kabul etmekteyiz. Dokuz sayısının hanlıkla ve Eski Türk halklarının devlet yönetme sistemiyle ilgili olduğunu düşünüyoruz. Bununla ilgili Rus tarihçi N. Y. Biçurin Tan sülalesinin yıllıklarına dayanarak “İskitler şehzadeleri han yaparken onu ak keçeye oturtup, güneşin durumuna göre yurdu dokuz kere dolaştırırlarmış. Her dolaşmada halkın ona tazim ettiği âdetinin olduğunu söylemektedir” [4, 229]. Buna göre halkın koruyucusu sadece han değildir, dokuz tane danışman aksakaldır.

Kazaklarda dokuz sayısını kutsal sayma ve yüce görme yerleşmiştir. Örneğin tarihinin oldukça eski olduğunu bildiğimiz şu efsanede dokuz sayısına rastlamaktayız: “Çok eski zamanlarda yiğidin çizmesiyle sudan geçtiği bir zamanda, dokuz farklı milletin tarihini ezbere bilen bir ihtiyar koca ömür sürermiş”, diyerek başlayan “Altın dombıra” isimli halk efsanesinde kırk atadan oluşan, çok boylu halkı “toğız taraw” diyerek isimlendirip o halkın başından geçirdiği tarihi olayları dokuz bölüme sığdırmıştır. Bu efsanede ihtiyar ozan bütün halkı başına toplayıp:

“Hey yârenler, şimdi benim göğsümde dokuz taraw’ın şeceresi var. O halkın tarihiyle dolu şecereyi işte dombıra ile sizlere anlatayım. İhtiyarlık geldi dünyadan gideceğim bir zamanda bu şecereyi kime miras bırakayım diye kaygılanıyorum. Sizleri de bunun için topladım. Bunun için bir neticeye varın” demiş. Kırk ölçüp bir biçen halk layık insanı bulamamış ‘Toğız taraw’ halkının tarihini dombıranın gövdesine koymak gerek demiş. Böylece halkın şeceresiyle dolu hazine zenginlik ondan çıkmasın diyerek de ‘Toğız taraw’ın nişanı olarak dombıraya dokuz boğum, ozanın hürmetine de bağırırsak takmışlar. [12, 97].

Bu efsaneye bakarsak dokuz sayısının halk düşüncesinde çok eski zamanlardan var olduğunu ve bu sayıyı belli bir şeyi ölçmek için kullandığını görüyoruz. Bunun bir delili olarak halkımızın dokuz vermek âdetini söyleyebiliriz. “Üyiri (büyükbaş sürüsü) ile üç dokuz”, diyen Kazaklarda “9” sayısını anlam ve mazmun olarak gösteren birçok söz mevcuttur. “Bildiği dokuz bilmediği doksan dokuz”, “Dokuz köşeli doksan gizemli”, “Dokuz yolun dönemeci” gibi örnekleri gösterebiliriz.

Halkların günlük yaşamındaki örf ve âdetleri, inanışları, çeşitli batıl inançlar ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bunlar derin felsefi düşüncenin, asırlar boyu toplanan tecrübenin bir ürünüdür. Batıl inançlar da bu engin tecrübelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bizler de bu batıl güçlerden korunmak için kendimizce bir takım tedbirler almaktayız. Batıl inançlar ilkel toplumlardan günümüz modern toplumuna kadar gelmiştir. Birçoğumuz bu batıl inançlardan korunmak için birçok şey yapmaktayız. Kazak kızlarının giydiği sevkele² ile yurd olarak adlandırdığımız keçe çadırın üzerinde yer alan motiflere bakacak olursak; bu nesnelerin bir takım batıl inançlardan korunmak için birçok motife sahip olduğunu ve her bir motifinde farklı bir işlevinin olduğunu görmekteyiz. Bu motiflerin yanı sıra sayılara yüklenen bir takım imgelere de rastlayabiliriz.

¹ Dokuz türlü hediye vermek, daha çok düşün geleneklerinde görünür

² Koni şeklinde uzun, tepe noktasında tüy bulunan Kazak milli başlığı.

Sevkele, taç tepe, kulak bağı ve arka kısım olarak temelde üç parçadan oluşur. Sevkelenin tepesi huni gibidir. Çeşitli kıymetli taşlar ve altın ipe örülmüştür. Sevkelenin yapılışında atalarımızın temelde bizlere iki ayrı mesaj vermek istediklerini görmekteyiz. Birincisi dünyanın üç bölümden oluştuğu, ikincisi ise hayatı oluşturan dört şey olduğudur. Sevkeleye takılan kuş tüyü gökyüzünü, ortadaki yeryüzünü, alt tarafındaki ise yer altını anlatmaktadır. Mesela sevkelenin tepesindeki ipler altındandır. İpe dizilen boncukların hepsinin anlamı var. En tepesine değerli taştan yapılan çiçekler çeşitli işlemlerle süslenmektedir. Bunlar ise halkın genel yaradılış sırrını tanımasını simgeleyen dört unsur olarak varsayılmaktadır. Motifler içerisindeki dağlar suyu, çiçekler ve yapraklar ateşi, tacın tepesindeki kuş tüyü havayı göstermektedir. Bu örneğin benzerini keçe çadırın kuruluşunda da görmekteyiz.

Doğunun dünya görüşüne göre sayıların sihirli dünyasındaki sis perdesinin bir nebze olsun aralanması için Kazakların geçmişte ve günümüzde kullanmış oldukları kutsal sayılarla ilgili görüşlerin bir kısmının kaynağını araştırıp kutsal sayıların geçişini, nerden geldiğini, nasıl bir anlam taşıdığını, bizlere nasıl bir mesaj verdiklerini ele aldık.

Sonuç olarak sayılar, insan zihnin ürettiği, ilk insandan günümüze gelen ve yaptığı bu yolculuk süresince bir takım evrimlere uğrayan, oldukça basit görülen anlamlarının ardında oldukça derin bir dünyanın olduğu, nesilden nesile aktarılan bir sistemler bütünüdür. Gerek ilahi, gerekse ilahi olmayan dinlerin sayıların mistik bir özellik kazanmasında, gerek halk inanışlarının, gerekse doğa olaylarının varlığı sayıların yeni yeni anlamlar kazanmasında oldukça etkili olmuştur. Şüphesiz bu oluşumun içerisinde açıklayamadığımız birçok gizem yer almaktadır. Bizler sadece Kazak toplumunun çerçevesinden, tarihi kaynaklardan yararlanarak sayıların zamanla nasıl ve ne şekilde anlam kazandığını açıklamaya çalıştık.

Umuyoruz ki sayıların bu sırlı dünyasını aydınlatmak için daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılacak ve kutsal sayıların geçtiği birçok eser de yeniden farklı bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Basit olarak gördüğümüz bir kilim motifinde bile bir ulusun birikimlerinin, şifrelerinin olduğu şüphesizdir.

KAYNAKÇA

- 1.SEMENOV Y. İ. Kak vozniklo çeloveçestvo. M., 1966, s. 576.
- 2.LYUBİN V. P. Nijniy paleolit. // "Kamenniy vek na territorii SSSG. M., 1970, s. 207.
- 3.ROGINSKIY Y. Problemi antropogeneza. M., 1969, s. 263.
- 4.BIÇURIN N. Y. Sobranie svedeniy o narodah, obitavşih v Sredney Azii v drevnie vremena. t. 1. M. -L., 1950, s. 381.
- 5.TURSINOV E. V otnoşenii şamanskogo tvorçestva k hudojestvennomu folkloru. "Nasledniki". Alma-Ata, 1975, s. 232.
- 6.UAKATOV B. Kazaktın turmıs-salt jırlarının tipologiyası. Almatı, 1983, 160 bet.
- 7.KAZAK SSR tarihi. Almatı, 1-tom. 1980, 496 bet.
- 8.BALASAĞUN J. Kuttı bilik./ Aud. A. Egeubaev;/ Almatı, 1986, 616 bet.
- UANKI M. Turki tildes halıktardağı sırlı san 7 men 40-tın tegi turalı. //Mura jurnalı, Urimşi, 1988, № 3.
- 9.KALIEV S, Orazov M., Smaylova M. Kazak halkının salt-desturleri. Almatı, 1994, 222 bet.
- 10.HALİD K. Tauarih hamsa. /Audarğan: B. Tötenaev, A. Joldasov/, Almatı, 1992, 304 bet.
- 11.JENIBEKOV Ö. Uakıt kerueni. Almatı, 1992, 192 bet.
- 12.JANPEYSOV E. N. Etnokulturnaya leksika kazahskogo yazıka. Alma-Ata, 1989, 288 s.

